

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1945 kl. 1 em.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckta motioner dels om utredning rörande statens medverkan till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem, dels ock om en ingående undersökning beträffande landsbygdens bostadsstandard.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 4 hava herrar *Rosander* och *Jonsson* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning, huruvida och i vad mån man från statens sida kan och bör medverka till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem.

Vidare har till utskottet hänvisats den i första kammaren likaledes väckta motionen nr 21, vari herr *Jonsson m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om företagande av en ingående undersökning, avseende landsbygdens bostadsstandard, samt att vid planläggningen av denna undersökning de i motionen anförda synpunkterna måtte beaktas.

Beträffande motiveringarna får utskottet hänvisa till motionen II:5 (likalydande med I:4) respektive motionen I:21.

På grund av det samband ifrågavarande båda motioner äga med varandra upptager utskottet dem till gemensam behandling.

Över motionerna hava yttranden inhämtats, beträffande båda motionerna från socialstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens byggnadslånebyrå, bostadssociala utredningen, Sveriges industriförbund och landsorganisationen i Sverige samt i fråga om motionen nr 21 dessutom från statens arbetsmarknadskommission och Sveriges lantbruksförbund. *Yttranden.*

För det huvudsakliga innehållet i yttrandena lämnas i det följande en redogörelse.

Motion nr 4.

Socialstyrelsen anför: Vad motionärerna velat fästa uppmärksamheten vid utgör otvivelaktigt ett av de mest svårartade bostadsproblemen i vårt land. Bostadsstatistiska undersökningar, som utförts av socialstyrelsen vid upprepade tillfällen, senast 1939/40, och av statis-

tiska centralbyrån i samband med 1935/36 års folkräkning, ha otvetydigt visat, att bostadsförhållandena särskilt vid mindre industriorter och bruk, där företagen själva i stor utsträckning upplåta bostäder, äro avsevärt sämre än i andra stadssamhällen. Trångboddheten är hög och bostädernas utrustning torftig; även elementära bekvämligheter saknas ofta. Arbetarbostädernas bristfällighet framgår även av den utredning, som nyligen utförts inom industriens utredningsinstitut med utnyttjande av tillgängligt bostadsstatistiskt material.

Hithörande förhållanden böra bedömas mot bakgrunden av, att bostadsupplåtelsen i dessa orter intill senaste tid utgjort del av industriarbetarnas lön. Där industrien på egen hand svarat för en stor del av bostadsförsörjningen är därför bostadsfrågan icke blott ett bostads-socialt utan även ett lönepolitiskt problem.

Det är ett samhällsintresse, att dessa missförhållanden undanröjas. Även för företagen själva är det angeläget, att tillfredsställande bostäder finnas tillgängliga icke minst med hänsyn till konkurrensen om arbetskraften. Den verkställda utredningen torde vara ett uttryck för att förståelse finnes för ifrågakommande problem.

Det är först och främst av vikt, att den aktuella situationen blir belyst genom på offentligt initiativ genomförda undersökningar. Styrelsen får i detta sammanhang erinra, att befolkningsutredningen i skrivelse den 13 oktober 1944 med förslag om folkräkning den 31 december 1945 som sin mening anfört, att en allmän bostadsräkning bör komma till stånd, samordnad med folkräkningen. Styrelsen har i utlåtande den 12 januari 1945 över ifrågakommande framställning anmält sin avsikt att inom kort avgiva framställning med plan till en allmän bostads- och hyresräkning för både tätorter och landsbygd vid nämnda tid, eventuellt kombinerad med mera begränsade intensivundersökningar. Aktuella bostadsdata komme nämligen att behövas främst för en eventuell ny dyrortsgruppering och för planeringen av bostadspolitiken och den lokala byggnadsverksamheten efter kriget. I den allmänna bostadsräkningen skulle ingå de industrisamhällen, varom här är fråga. Anledning finnes även att låta de intensivundersökningar, som skulle verkställas senare å ett antal representativa samhällen, även omfatta ett antal orter, där industriens lönebostäder täcker en stor del av bostadsmarknaden.

Statligt stöd för bostadsförsörjningen finnes i olika former. En utbyggnad av denna verksamhet läser kunna ifrågakomma efter kriget bl. a. i samband med en systematisk saneringsverksamhet. Det är givet, att det bistånd, som kan komma att lämnas sämre ställda folkgrupper, bör i lika mån komma de mindre orternas industriarbetare tillgodo. Statliga stödåtgärder inom ifrågakommande samhällen torde böra vidtagas såsom ett led i en allmän bostadspolitik. Därvid böra undvikas sådana mera omfattande åtgärder, som skulle innebära ett ingripande i frågor av lönepolitisk natur, vilka böra lösas i annan ordning.

En del speciella frågor kunna dock vara av vikt för industrisamhäl- lenas specifika arbetarbostadsproblem, som förtjäna att närmare be- lysas genom särskild utredning.

Egnahemsstyrelsen framhåller, att därest förhållandena på föreva- rande område skulle fortgå såsom hittills, någon snar allmän förbätt-

ring knappast skulle vara att räkna med. Framhållas må emellertid att på senaste tiden inom industrien själv framträtt ett ökat intresse för en förbättring av arbetarnas bostadsförhållanden och särskilt för en sanering av företagens egna bostäder. En till problemet mera positiv inställning än hittills från industriens egen sida torde sålunda vara antaglig. I detta sammanhang må vidare erinras om den utredning beträffande bostadsfrågan som pågår genom bostadssociala utredningen. Enligt vad egnahemsstyrelsen under hand inhämtat torde denna utredning, som kan väntas bliva slutförd inom den närmaste tiden, i vissa begränsade hänseenden beröra även det här avhandlade problemet.

Egnahemsstyrelsen finner för sin del en utredning i det av motionärerna angivna syftet önskvärd. Det synes emellertid styrelsen tveksamt, huruvida icke med ställningstagande till igångsättandet av en särskild sådan utredning bör tillsvidare anstå i avvaktan på framläggandet av det betänkande i bostadsfrågan som är att vänta från bostadssociala utredningen.

Statens byggnadslånebyrå uttalar, att det är obestriddigt, att undersökningar rörande den faktiska bostadssituationen, som giva offentlighetens ljus åt rådande missförhållanden, hava en ingalunda ringa betydelse. Byrån hänvisar i det sammanhanget till den planerade bostadsräkningen, varom förmåles i socialstyrelsens yttrande.

En forcerad bostadssanering kommer med säkerhet att kräva ökat ekonomiskt stöd från statens sida. Byrån kan emellertid icke dela en uppfattning, som visserligen icke direkt uttryckes i, men till äventyrs ligger under motionärernas framställning, att statliga ekonomiska stödåtgärder av speciell karaktär och längre driven subventionsgrad än den som allmänt kan komma att gälla borde sättas in för att lösa industriens och särskilt de mindre industriorternas bostadsproblem. En sådan inriktning av bostadspolitiken skulle kunna få betänkliga konsekvenser icke minst ur lönepolitiska synpunkter och kunna innebära försök att med hjälp av bostadspolitiken medel lösa problem, vars enda rimliga lösning ligger på det lönepolitiska planet. Det kan visserligen invändas, att speciella åtgärder utformats till förmån för två andra yrkesgrupper, nämligen lantarbetarna genom lantarbetarbostadslånen och skogsarbetarna genom arbetarsmåbrukslånen. Dessa ha dock sin grund i ekonomiska förhållanden, som knappast kunna åberopas för industriens del. Byrån förutsätter härvid, att under efterkrigstiden den statliga bostadssociala stödverksamheten väsentligt utvidgas och intensifieras, varom förslag kommer att framläggas i ett under tryckning liggande betänkande av bostadssociala utredningen. Det är givet, att en dylik vidgad bostadssocial stödverksamhet till förmån för ekonomiskt sämre ställda grupper bostadsförsörjning överhuvud också skulle komma industriarbetarnas bostadsförsörjning till godo.

Den medverkan från statens sida till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem, varom i motionen begäres utredning, kan slutligen tänkas få formen av ekonomiska åtgärder med verkan, att industrien själv bringas att öka sina egna insatser för förbättring av arbetarnas bostadsförhållanden (utöver den verkan, som en intensifierad tillämpning av hälsovårdsstadgans bostadsbestämmelser kan komma att få i

detta hänseende). I samband med den förra stora bostadskrisen omkring år 1920 diskuterades, dock utan resultat, möjligheten av att genom lagstiftning — utöver den som innehålles i hälsovårdslagstiftningen och som är tillämplig även gentemot industriföretag såsom fastighetsägare — ålägga arbetsgivare skyldighet att sörja för de anställdas bostäder. Byrån håller före, utan att vara beredd att taga bestämd ståndpunkt i frågan, att en dylik metod kan innebära avsevärda risker; den skulle på legislativ väg kunna tvinga fram en återgång till ett lönebostads-system, som erfarenheten funnit mindre lyckligt.

En annan form för statlig medverkan för ifrågavarande ändamål, vilken utvecklats av Sveriges industriförbund i en den 21 december 1943 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ingiven framställning om vissa ändringar i skattelagstiftningen, vore att medels skattepolitiska anordningar stimulera industriföretagens egna ansträngningar, särskilt under depressionsperioder, att förbättra arbetarbostadsbeståndet. I ett den 18 mars 1944 avgivet utlåtande över nämnda framställning framhöll byggnadslånebyrån bl. a., att byrån ur de synpunkter denna hade att företräda med livlig tillfredsställelse hälsade varje möjlighet att så snart och så långt sig göra läte mildra den speciella form av bostadsbrist, som förefunnes bland industrianställda av olika kategorier.

I detta sammanhang vill byrån jämväl bringa i erinran, att Kungl. Maj:t den 10 november 1944 bemyndigat statsrådet och chefen för finansdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för översyn av lagstiftningen om investeringsfonder, m. m. I yttrande till statsrådsprotokollet erinrade departementschefen om att med hänsyn till det nuvarande läget å bostadsmarknaden särskild uppmärksamhet borde ägnas frågan om ändrad lagstiftning rörande investeringsfonder för byggnader.

Det av motionärerna upptagna problemet faller till stor del inom den allmänna bostadspolitikens ramar. Vissa speciella problem, vilka här berörts i närmast föregående stycken, äro icke av egentligt bostadspolitisk karaktär men ha dock väsentlig betydelse för industriens arbetarbostadsproblem. Med hänsyn till dessa senare vill byggnadslånebyrån icke motsätta sig, att den av motionärerna begärda utredningen kommer till stånd.

Bostadssociala utredningen vitsordar, att bostadsförhållandena på industriorter, där en betydande del av bostadsbeståndet utgöres av arbetsgivarlägenheter, ofta äro mycket bristfälliga. Tillräckligt material för att dokumentera detta finnes i de allmänna bostadsräkningarna eller kan sammanställas ur primärmaterialet till dessa undersökningar. Därest, såsom bostadssociala utredningen vill förorda, en allmän bostadsräkning kommer till stånd under år 1945 i samarbete med en planerad folkräkning, skulle ett aktuellt och detaljerat material bli tillgängligt, som kunde utnyttjas för specialundersökningar av bostadsförhållandena jämväl inom industriorter och andra tätorter.

Som framhålles i motionerna, utgör upplåtelse av bostad som en del av arbetslönen den kanske väsentligaste grunden till de svårigheter, som diskuterats. Såsom förut antytts går dock inom de flesta industrigrupper utvecklingen för närvarande mot en avveckling av bostadsförmånen till förmån för helt kontantlön. Värderingen av bostadsför-

månen är närmast en förhandlingsfråga, vars lösning blir i viss mån bestämmande för hyresläget på orten. Förutsättningarna för en aktiv bostadspolitik på många industriorter bli i stor utsträckning beroende på lösningen av detta lönepolitiska problem. Innan dessa förutsättningar äro klarlagda, synes det knappast lämpligt att överväga statliga åtgärder av speciell karaktär.

Denna inställning till yrkanden att i nuvarande läge företaga speciella åtgärder för att lösa industriarbetarnas bostadsfråga får emellertid starkare relevans, då man kan hävda, att redan igångsatta eller planerade bostadspolitiska åtgärder böra kunna skapa goda förutsättningar för en positiv bostadspolitik på dessa industribetonade tätorter. I själva verket förefalla de bostadspolitiska problemen därstädes, när nyss berörda lönepolitiska problem fått sin lösning, vara till arten — om än icke till graden — desamma som i stadssamhällena i gemen.

Det statliga stödet åt bostadsproduktionen har — bortsett från stödet åt pensionärer och lantarbetsgivare — utformats efter två linjer, dels som ett stöd för familjebostäder, dels som ett stöd för landsbygden.

I den utsträckning, som det gäller att skapa bostäder för barnfamiljerna, torde det icke finnas något behov av särskilda bestämmelser för industrisamhällena.

Det kan däremot tänkas, att bostadsförhållandena på vissa industriorter kunna jämföras med förhållandena på landsbygden och bör övervägas om icke tillämpningen av vissa närmast för landsbygden avsedda stödåtgärder skulle kunna utsträckas till sådana orter.

I detta sammanhang böra understrykas de möjligheter att ingripa mot undermåliga bostäder, som hälsovårdsstadgan ger myndigheterna. På många håll ha emellertid hälsovårdsstadgans möjligheter att undanröja bristfälliga lägenheter icke kunnat utnyttjas. Bostadsövervakningen har icke varit eller kunnat vara effektiv, enär bostadsbristen under krigs- och krisåren nödvändiggjort en mycket restriktiv tillämpning av föreskrifterna rörande utdömning av bostadslägenheterna. När nuvarande krisläge på bostadsmarknaden kunnat hävas och därmed reella förutsättningar skapats för en effektivare bostadsövervakning, bör dock det allmänna på denna väg kunna genomföra godtagbara minimikrav beträffande bostädernas standard. Detta torde förutsätta, att bostadsinspektionen utvidgas och effektiviseras. Bostadssociala utredningen kommer att behandla hithörande frågor i sitt slutbetänkande.

Enligt bostadssociala utredningens uppfattning bör alltså lösningen av industriorternas bostadsfråga ske inom ramen för de allmänna bostadspolitiska stödåtgärderna. Utredningen har under utarbetande förslag, som syfta till att utbygga och intensifiera dessa stödåtgärder. Därest utredningens förslag i dessa avseenden komma att vinna beaktande, synas även möjligheterna till en påtaglig höjning av bostadsstandarden på industriorterna bli möjlig.

Sveriges industriförbund anser att industriens arbetsbostadsproblem i stort sett äro desamma, som gälla för bostadsförsörjningen för övriga befolkningsgrupper. Spörsmålet gäller dels en avveckling av den på många håll rådande bostadsbristen och dels en höjning av bostadsstandarden med avseende å såväl utrymme som utrustning och

allmän kvalitet. Problemen måste betraktas icke blott ur social- och befolkningspolitiska utan även ur konjunktur- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter. Alla dessa frågor ha under senare år varit föremål för livlig uppmärksamhet såväl från statsmakternas som det enskilda näringslivets sida. Bristerna ifråga om bostadsförsörjningen i allmänhet samt konkreta förslag till deras afhjälpande under statlig, kommunal och enskild samverkan behandlas av bostadssociala utredningen, vars slutbetänkande inom kort torde vara att förvänta. Industriens utredningsinstitut har under hösten 1944 fullbordat en grundlig utredning rörande industriarbetarnas bostadsförhållanden: de nuvarande bostädernas beskaffenhet, bostadsbehovets storlek och art samt industriföretagens åtgärder för sina arbetares bostadsförsörjning. Vidare klarläggas principerna för planläggning av bostadsområden och uppgörandet av bostadsprogram. Gemensamhetsanläggningar, bostadsplaner och bostadsvanor, hustyper och bostadskostnader, möjligheter att sänka bostadskostnaderna, finansieringsmetoder etc. ha gjorts till föremål för en ingående undersökning. Även de speciella förhållanden, som i vissa avseenden råda å de mindre industriorterna, ha ägnats uppmärksamhet. Den på ett omfattande material grundade utredningen ger icke blott en klar bild över nuvarande läge utan lämnar dessutom — och det är det icke minst viktiga — praktiska råd och vägledning i bostadsfrågans olika delproblem. Denna utredning har överlämnats till bostadssociala utredningen, som sålunda har haft tillfälle att taga hänsyn till densamma vid utformandet av sina förslag.

Då sålunda helt nyligen en djupgående och f. ö. upprepade gånger från arbetarhåll vitsordad utredning angående industriens arbetarbostadsproblem fullbordats, är det osannolikt, att ytterligare uppgifter skulle stå att vinna med en ny utredning. Åtgärder i frågan måste samordnas med den allmänna bostadspolitiken, och detta har skett genom bostadssociala utredningen. Det synes därför obehövt att nu igångsätta en statlig utredning särskilt för undersökning av industriens arbetarbostadsproblem.

Landsorganisationen i Sverige framhåller, att industriorternas bostadsproblem har komplicerats av det gamla systemet att bostadsförmånen fått ingå i lönen eller att företagen hyrt ut bostad till vissa arbetare till en mycket låg hyra. Detta har gjort det svårt att skapa en reguljär hyresmarknad på ifrågavarande orter, då hyrorna i andra lägenheter blivit mycket dyra jämfört med hyrorna i bolagslägenheterna, men lönerna för de icke förmånstagande arbetarna icke anpassats härtill. Sådana orter som det här är fråga om ha därför i stor utsträckning kommit att karakteriseras av dåliga bostadsförhållanden, helst som företagen själva sedan länge i stort sett upphört att bygga nya lägenheter.

På senare tid ha arbetsgivarna i vissa fall lämnat särskilda subventioner till de arbetare, som velat skaffa sig egna hem, men detta under förutsättning att arbetaren stannat en viss tid i företaget. Genom en speciell ekonomisk förmån, som icke tillfallit alla arbetare, har man alltså sökt binda arbetaren till företaget. Varken ur samhällssynpunkt eller ur lönepolitisk synpunkt är detta enbart tillfredsställande, helst som denna anordning delvis kunnat göras till en form av skatteflykt. Om industriarbetarna på småorterna i större utsträckning kunde erhålla egna hem, skulle

detta leda till en mycket önskvärd höjning av bostadsstandarden. Det intresse för utvidgade bostadspolitiska insatser, som på senare tid visats från företagens sida, måste givetvis hälsas med tillfredsställelse. De nyss antydda olägenheterna göra det dock mindre lämpligt att helt lämna denna sak åt det privata initiativet. Den bör behandlas som ett led i den allmänna bostadspolitiken. Landsorganisationen förutsätter, att det speciella problem, som dock föreligger på vissa industriorter, där såväl selsättningsmöjligheterna som tomtmarken behärskas av ett enda företag, beaktas i bostadssociala utredningens väntade slutbetänkande. Skulle så icke vara fallet, torde en särutredning eventuellt vara erforderlig.

Beträffande den rent akuta och med krisförhållandena sammanhängande bostadsbristen på vissa orter kunna också särskilda åtgärder vara omedelbart påkallade. Visserligen lägger materialknappheten hinder i vägen för ett allmänt avskaffande av de föreliggande svårigheterna. Men på vissa orter — icke minst smärre industriorter — synas förhållandena ha blivit särskilt svåra, beroende på bristande enskilt eller kommunalt initiativ. Det måste givetvis vara svårt att centralt överblicka läget i de olika orterna, men det bör ändå övervägas, om icke det lokala initiativet genom olika åtgärder skall kunna förstärkas i sådana fall där det hittills visat sig vara särskilt otillräckligt.

Motion nr 21.

Socialstyrelsen har redan uppmärksammat behovet av en bostadsundersökning för landsbygden och planerar, såsom även framhållits i yttrandet över motionen nr 4, att till Kungl. Maj:t avgiva framställning med förslag om en allmän bostads- och hyresräkning hösten 1945, avseende både landsbygd och stadssamhällen. Styrelsen har även i utlåtande den 12 januari 1945 över befolkningsutredningens framställning med förslag om folkräkning den 31 december 1945 anmält denna sin avsikt.

Främst erfordras en allmän inventering av hela beståndet av bostäder och bostadshushåll, både i stadssamhällen och å landsbygden, för stadssamhällena kombinerad med en allmän hyresräkning. En viss samordning med en folkräkning skulle vara av värde; formerna här för prövas för närvarande i samråd med beredningen för folkräkningen den 31 december 1945. Mera utförliga uppgifter om särskilt bostädernas kvalitet och bostadsvanorna än de, som kunna inhämtas vid en allmän räkning, behövas också. Dylika uppgifter böra kunna erhållas med hjälp av husbesökare vid intensivundersökningar å ett representativt urval av bostäder. Då dylika undersökningar äro kostnadskrävande, måste urvalet planeras på sådant sätt, att tillförlitliga upplysningar kunna erhållas ur minsta möjliga material. Härför vore åtminstone vissa huvudresultat ur den allmänna bostadsräkningen värdefulla, varför intensivundersökningarna lämpligen böra anordnas vid en senare tidpunkt.

Motionärerna ha även tänkt sig en dylik kombination av allmän räkning och representativ intensivundersökning för landsbygdens del. De ifrågasätta emellertid, om icke intensivundersökningen bör upprepas varje eller vartannat år, varje gång inom ett nytt urval av kommuner

för att på så sätt successivt göra hela vår landsbygd till föremål för en intensivundersökning. Det skulle dock dröja årtionden innan programmet vore genomfört. Här framskymtar för övrigt verksamhet av karaktär att åvila bostadsinspektionen. En aktivisering av bostadsinspektionen över hela landet ter sig också såsom högeligen önskvärd, även om man ej får vara blind för de praktiska svårigheter, som möta önskemålets förverkligande. Som ett led i en strävan mot effektivisering kunde, såsom motionärerna påpeka, övervägas att animera hälsovårdsnämnderna att utnyttja den allmänna bostadsräkningens material för uppläggning av fullständiga bostadsregister. Sådana torde hittills knappast förekomma på landsbygden, ehuru väl de utgöra en primär förutsättning för en effektiv bostadsinspektion. Kunde detta tillfälle utnyttjas att upplägga bostadsregister för en ringa kostnad, skulle ett viktigt steg mot bostadsinspektionens effektivisering vara taget. Om registerkort för ändamålet kunde tillhandahållas hälsovårdsnämnderna, finge man även en enhetlig registrering å landsbygden, vilket skulle underlätta en framtida fortlöpande rapportering rörande inspektionsverksamheten.

Det kan tilläggas, att uppgifter om inspektionsverksamheten och om resultaten av reformsträvandena borde — på grundval av rapporter från de bostadsinspekterande och andra bostadspolitiska organ — kontinuerligt sammanställas under tiden mellan bostadsräkningarna. Med dessa och andra uppgifter skulle lokala bostadsplaner kunna upprättas och tid efter annan justeras efter pågående förändringar i bostadsstandard och bostadsbehov.

Egnahemsstyrelsen erinrar om att den nu med statens stöd bedrivna bostadsförbättringsverksamheten, som för landsbygdens vidkommande till huvudsaklig del omhänderhaves av egnahemsorganisationen, har även under nuvarande förhållanden kunnat i stort sett fortgå i oförminskad omfattning. Genom sitt sysslande i denna verksamhet ha hos egnahemsnämnderna samlats en god erfarenhet rörande bostadsförhållandena på landsbygden. Såsom är att vänta vitsordas samstämmigt från nämndernas sida, att behovet av bostadsförbättringar är så stort, att sagda verksamhet ännu kan fortgå under många år utan att förbättringsbehovet uttömts. Då med hänsyn till nu antydda förhållanden den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten både har ett synnerligen rikligt arbetsfält oavverkat och tillika ledes av organ, som få anses ha förvärvat god insikt på området, har egnahemsstyrelsen ansett frågan om en ny bostadsstandardundersökning, om ock önskvärd, dock icke vara av överhängande natur. Skulle emellertid såsom motionärerna förutsätta en starkt utökad verksamhet för uttryckning på jämförelsevis kort tid av landsbygdens bostadsbestånd komma att igångsättas, utgör detta givetvis en vägande anledning till att söka dessförinnan få till stånd en allsidig undersökning rörande bostadsförhållandena på landsbygden.

I avseende å organiserandet av en sådan intensivundersökning vill egnahemsstyrelsen understryka vikten av att urvalet av kommuner, som skola tagas med i undersökningen, göres så representativt som möjligt. I sådant avseende synes viktigt, att ej blott skilda typer av rena landsbygdskommuner utväljas utan även att de olika formerna

av tätbebyggda samhällen å landsbygden bliva företrädta. För utförandet av husbesöken synas böra anlitas personer, som äro väl förtrogna med landsbygdens bostadsförhållanden och helst även besitta någon kunskap på byggnadsområdet. Egnahemsstyrelsen vill instämma i det av motionärerna uttalade önskemålet, att intensivundersökningen lämpligen bör i undan för undan nytt antal kommuner upprepas med ett eller några års mellanrum, så att slutligen en verklig kartläggning rörande bostadsförhållandena på landsbygden erhålles.

På grund av det anförda får egnahemsstyrelsen tillstyrka att en sådan undersökning rörande bostadsförhållandena på landsbygden, som av motionärerna åsyftas, må ävägbringas.

Statens byggnadslånebyrå vitsordar riktigheten av motionärernas uppfattning, att det för närvarande icke finnes något material, som möjliggör en mera ingående kännedom om landsbygdens bostadsförhållanden eller om hur dessa påverkats av den hittills förda bostadspolitiken. Det kan emellertid icke råda något tvivel om att bostadsstandarden på landsbygden, trots de åtgärder som redan vidtagits för att höja densamma, alltfört är mycket låg och att man därför måste räkna med en intensivifiering av den fortsatta bostadspolitiken, särskilt i vad den avser att förse landsbygdsbefolkningen med bättre bostäder.

Byrån måste likaledes biträda motionärernas mening, att en dylik bostadspolitik för att kunna inriktas rationellt och göras ekonomiskt effektiv med nödvändighet förutsätter, att man genom en omfattande bostadsundersökning erhåller kvantitativt preciserad kännedom om de förefintliga bristernas omfattning, karaktär och fördelning.

Detsamma gäller emellertid den fortsatta bostadspolitiken överhuvud taget. Enligt byråns uppfattning är det därför synnerligen angeläget — icke minst med hänsyn till avsaknaden av uppgifter om bostadsförhållandena på landsbygden — att en allmän bostadsräkning såväl i städerna som på landsbygden anordnas i år, lämpligen samtidigt med den folkräkning som är planerad att äga rum den 31 december 1945. Härigenom skulle vinnas dels säkra uppgifter om hushållens storlek och sammansättning, dels en ingående kännedom om bostadslägenheternas storlek och utrustning, bl. a. med avseende å biutrymmen samt beskaffenheten av uppvärmningsanordningar och förekomsten av vatten och avlopp.

Att resultatet av en dylik bostadsräkning skulle utgöra ett tillräckligt underlag för uppdragande av allmänna riktlinjer för den fortsatta bostadspolitiken, utesluter icke, att det för en mera detaljerad utformning av denna politik kan framstå såsom motiverat att inhämta mera utförliga uppgifter genom intensivundersökningar, avseende ett representativt urval av kommuner. Ett sådant urval förutsätter emellertid, att vissa preliminära resultat av den allmänna bostadsräkningen föreligga, varför intensivundersökningar lämpligen böra anordnas först senare.

Möjligheten att i samband med genomförandet av den allmänna bostadsräkningen underlätta hälsovårdsnämndernas uppläggning av fullständiga bostadsregister synes byrån förtjäna att övervägas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts bl. a. om angelägenheten av att en allmän bostadsräkning anordnas, i vilken en undersökning

av landsbygdens bostadsförhållanden ingår såsom ett led, får statens byggnadslånebyrå tillstyrka den i motionen föreslagna undersökningen.

Statens arbetsmarknadskommission uttalar, att i ett på längre sikt upplagt program för motverkande av konjunkturarbetslöshet förbättring av bostadsbeståndet på landsbygden bör ingå såsom ett viktigt led. En effektiv planering på detta område förutsätter emellertid en inventering av förbättringsbehovens storlek och inriktning på olika slag av arbeten. I den av motionärerna avsedda utredningen synes en sådan inventering väl kunna inpassas.

Bostadssociala utredningen delar den i motionen framförda uppfattningen att en höjning av landsbygdsbefolkningens bostadsstandard för närvarande är en av de mest angelägna uppgifterna för den allmänna bostadspolitiken. Ehuru tillsatt närmast för att verkställa utredningar och avgiva förslag rörande bostadsförhållandena i städerna har utredningen under sin verksamhet upprepade gånger haft anledning att ta upp landsbygdens bostadsförhållanden till omprövning och härvid som sin uppfattning hävdad, att kraven på en fullgod standard icke få eftersättas i fråga om landsbygdens bostäder.

Såsom i den remitterade motionen understrykes, försvåras en rationell bostadspolitik genom att ingen mer omfattande bostadsstatistisk undersökning skett för landsbygden sedan den extra folkräkningen 1935/36. Det saknas därför möjligheter att i detalj studera, hur de växlande och skiftande statliga stödformerna under det senaste årtiondet påverkat bostadsstandarden. Bristen på en fortlöpande allmän byggnadsstatistik för landsbygden gör det vidare omöjligt att bedöma i vilken takt landsbygdens bostadsbestånd förnyats genom ny- och ombyggnader och därmed vilka förändringar som kunnat ske i fråga om bostadsbeståndets sammansättning på olika lägenhetskategorier m. m.

Det är uppenbart, att en mer intensiv och aktiv bostadspolitik i syfte att höja landsbygdens bostadsstandard kräver aktuella och ingående kunskaper om bostäderna, vilka endast kunna erhållas genom en fullständig inventering av landsbygdens bostadsbestånd. I likhet med motionärerna anser bostadssociala utredningen det nödvändigt, att det snarast möjligt företages en ingående statistisk undersökning, som i detalj klarlägger landsbygdens bostadsförhållanden. Det framgår av det anförda, att det är av utomordentlig vikt icke blott att en bostadsundersökning för landsbygden företages utan även att denna undersökning får en sådan uppläggning och utformning, att den kan bli ett effektivt instrument för den praktiska bostadspolitiken. Av denna anledning är det lämpligt, att undersökningen av landsbygdens bostadsfråga får ingå som ett led i en allmän bostadsräkning omfattande hela landet. Det är av flera skäl önskvärt, att en sådan allmän bostadsräkning företages samtidigt med den folkräkning, som är planerad äga rum per 31 december 1945.

Det kan i detta sammanhang knappast bli fråga om att diskutera den allmänna uppläggnings, organisationen och genomförandet av en bostadsundersökning av den typ, som här skisserats. Detta tillkommer närmast de myndigheter, som kunna komma att anförtros undersökningsuppdraget, och då väl närmast socialstyrelsen. Bostadssociala ut-

redningen vill emellertid för sin del peka på några väsentliga synpunkter, som enligt utredningens mening särskilt böra beaktas, när landsbygdens bostadsförhållanden bli föremål för en undersökning.

Undersökningen bör, vilket även synes vara motionärernas uppfattning, dels innefatta en allmän bostadsräkning, klarläggande huvud dragen av landsbygdens totala bostadsbestånd, antalet lägenheter av olika storlek och utrustning, antalet hushåll av olika storlek och sammansättning m. fl. översiktliga bostadsstatistiska data. Det synes med hänsyn till rationaliseringssträvandena inom jordbruket och med hänsyn till de pågående förskjutningarna i landsbygdsbefolkningens sammansättning vara av största vikt att få material för analyser av den nuvarande hushållsstrukturen och prognoser över det sannolika framtida antalet hushåll inom olika landsdelar och jordbruksområden.

Till denna allmänna inventering böra knytas intensivundersökningar berörande ett representativt urval av bostadsbeståndet; av vikt är härvid att såväl bostadsförhållandena i rena jordbruksområden som exempelvis i mindre industriområden på landsbygden undersökas. Vid dessa intensivundersökningar böra särskilt uppmärksammas sådana frågeställningar, som äro ägnade att belysa de pågående förändringarna i landsbygdens bebyggelse- och bostadsförhållanden. Sålunda bör klarläggas på vad sätt och med vilken inriktning landsbygdens bostadsbestånd förnyas och vilka standardförändringar äro implicerade i denna förnyelseprocess. Vidare bör utredas i vilken utsträckning ombyggnadsverksamhet förekommer och innebär standardförbättringar.

I anslutning till vad som ovan framhållits om vikten av att klarlägga den nuvarande och sannolika framtida befolknings- och bostadsstrukturen på landsbygden bör särskild uppmärksamhet ägnas bebyggelsens lokalisering, tendenser till ökad bebyggelsetäthet och övriga med lokaliseringen sammanhängande sociala problem.

Såsom motionärerna framhållit skulle det givetvis vara till fördel, om de fakta angående särskilda landskommuners bostadsförhållanden, vilka framkomma vid nämnda intensivundersökningar, kunde utnyttjas till en lokal registrering av bostäderna, som kunde användas av hälsovårdsnämnderna vid deras bostadsövervakning. Det bör dock understrykas, att uppläggandet av sådana register torde bli ett så omfattande arbete, att det icke annat än försöksvis kan tänkas ske i samband med eller i anslutning till de planerade bostadsundersökningarna. Dyliga registerkort över samtliga lägenheter eller en del av den förefinnas i vissa större städer. Däremot torde landsbygdens hälsovårdsnämnder i allmänhet icke förfoga över tillräckliga arbetskrafter för att genomföra ett sådant arbete. Det är emellertid uppenbart, att bostadsundersökningar av den art, som här diskuteras, ha en utomordentlig betydelse som utgångspunkt för en registrering vars genomförande torde få utsträckas över en längre tid.

Sammanfattningsvis får bostadssociala utredningen understryka vad som i den remitterade motionen uttalas rörande det angelägna i att en undersökning av landsbygdens bostadsförhållanden snarast möjligt företages och da lämpligen i samband med 1945 års folkräkning. Vidare bör denna utredning få karaktären dels av en allmän bostadsräkning, dels av intensivundersökningar berörande ett representativt urval av

bostadsbeståndet; faktiskt rådande förhållanden och hittills tillgängligt kunskapsmaterial göra det härvid naturligt att särskild omsorg ägnas åt att belysa landsbygdens förhållanden.

Sveriges industriförbund erinrar om att tidigare verkställda undersökningar klarlagt, att brister vidlåda bostadsförhållandena även på den egentliga landsbygden. Det aktuella spørsmålet gäller frågan om positiva åtgärder för dessa bristers avhjälpan. Däremot kan ifrågasättas, om ytterligare utredningar erfordras för klarläggande av de faktiska förhållandena.

Landsorganisationen i Sverige tillstyrker, att den föreslagna utredningen rörande bostadsförhållandena på landsbygden igångsättes snarast möjligt, och förutsätter därvid att den samordnas med de jordbrukspolitiska undersökningar, som genomföras av 1942 års jordbrukskommitté. Det måste emellertid framhållas, att bostadsstatistiken även för städer och tätorter numera börjar bli föråldrad, då den sista bostadsräkningen utfördes 1939. Det torde därför vara lämpligt att på en gång genomföra en allmän bostadsräkning, omfattande såväl städer och andra tätorter som landsbygd. Delvis bör denna utföras genom husbesökare, som kunna undersöka bostädernas kvalitativa beskaffenhet på ett mera grundläggande sätt än som är möjligt då endast vissa yttre data inhämtas från fastighetsägare eller hyresgäster.

Sveriges lantbruksförbund delar helt motionärernas uppfattning, att bostadsbeståndet på den svenska landsbygden är mycket bristfälligt. De årliga investeringar, som efter kriget erfordras för att förbättra och ersätta bristfälliga lantbostäder och bringa dessa i nivå med städernas bostadsstandard, äro så betydande, att det måste anses vara i hela samhällets intresse, att de planläggas och utföras på ändamålsenligaste sätt. Förbundet erinrar vidare om att innevarande års riksdag anvisat ett reservationsanslag å 60 000 kronor för utförande av en bostads-
vaneundersökning på landsbygden samt om den av socialstyrelsen planerade bostadsstatistiska undersökningen. Därest dessa undersökningar komma till stånd, torde även de av motionärerna anförda synpunkterna i möjligaste mån beaktas.

Utskottet. För egen del får *utskottet* anföra följande.

I förevarande motioner behandlas bostadsproblemet dels för industriorternas vidkommande, dels i vad avser den egentliga landsbygden.

Vad beträffar industriorterna framhålles i motionen nr 4, att verkställda undersökningar, bland annat genom industriens utredningsinstituts försorg, giva vid handen att arbetarbostäderna å dessa orter i betydande omfattning icke motsvara moderna krav i fråga om utrymme, bekvämligheter samt utrustning i övrigt. En av de väsentligaste orsakerna till missförhållandena anges vara den upplåtelseform, som i stor utsträckning ännu tillämpas då industrierna tillhandahålla sina arbetare bostäder och som innebär att förmån av bostad ingår som

del i lönen. Skyndsamma åtgärder anses vara av nöden för att lösa industriarbetarnas bostadsfråga, eventuellt genom medverkan från statens sida.

I motionen nr 21 framhålles, att bostadsstandarden regelmässigt är väsentligt lägre å landsbygden än i städerna samt att det är nödvändigt, därest landsbygden i förevarande hänseende skall komma i nivå med städerna, att synnerligen omfattande bostadsförbättringar komma till utförande på landsbygden. Det gäller enligt motionärerna att skapa ekonomiska förutsättningar för sådana förbättringsarbeten. Motionärerna anse det vara angeläget, att de betydande kapitalinvesteringar, som måste äga rum för höjande av landsbygdens bostadsstandard, företagas med största möjliga planmässighet. De föreslå därför en utredning i syfte att erhålla en ingående kännedom om förefintliga bristers omfattning, karaktär och fördelning.

Även för utskottet framstår det som ett samhällsintresse av största vikt, att de i motionerna påtalade missförhållandena med avseende å bostadsförsörjningen bliva i möjligaste mån avhjälpda. Visserligen hava såväl från det allmännas sida som från enskilt håll åtgärder i ej ringa omfattning redan vidtagits för att åstadkomma en mera tillfredsställande ordning på förevarande område. Men det torde vara nödvändigt, att dessa åtgärder intensifieras, därest berörda bostadsfrågor, såsom önskvärt är, skola erhålla en snabb lösning. En rationell bostadspolitik försvåras emellertid genom avsaknaden av en på nuvarande förhållanden baserad mera ingående bostadsstatistik. Denna brist torde särskilt göra sig gällande för landsbygdens del. Utskottet vill därför för sin del biträda det i motionen nr 21 framställda förslaget om företagande snarast möjligt av en ingående statistisk undersökning, som i detalj klarlägger landsbygdens bostadsförhållanden. Enligt utskottets uppfattning bör en sådan undersökning emellertid icke begränsas till den egentliga landsbygden utan utsträckas till att omfatta även industriens arbetarbostäder.

Av socialstyrelsens yttranden framgår, att styrelsen har för avsikt att till Kungl. Maj:t avgiva framställning med förslag om en allmän bostads- och hyresräkning under år 1945, avseende både landsbygd och stadssamhällen. I samband med den sålunda planerade bostads- och hyresräkningen torde lämpligen en undersökning av bostadsförhållandena å landsbygden och i industrisamhällena kunna verkställas. Utom en allmän inventering av bostadsbeståndet böra härvid även företagas intensivundersökningar berörande ett representativt urval av bostäderna såväl i rena jordbruksområden som industrisamhällena. I det material, som framkommer vid de sålunda förordade undersökningarna, torde kunna erhållas en grund för bedömande, huruvida och i

vilka former staten bör medverka till en lösning av de i motionerna berörda bostadsproblemen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren för sin del i anledning av ifrågasvarande motioner måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att undersökning verkställas — eventuellt i samband med den planerade bostads- och hyresräkningen under år 1945 — i syfte att erhålla ingående kännedom om landsbygdens bostadsstandard och industriens arbetarbostadsförhållanden.

Stockholm den 8 maj 1945.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar *Ekströmer, Heüman, Franzon, Nils Elowsson, Birger Andersson, Rosenberg, Waktlund och Sundelin.*